

Együtműködés a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak között

Három év telt el azóta, hogy a Művelődésügyi Minisztérium és a SZOT egyezményt kötött a két legnagyobb közművelődési könyvtári hálózat együttműködésére. Az egyezmény meghatározta az együttműködés alapelveit és néhány gyakorlati intézkedést is tett.

Visszatekintve az eltelt időszakra, számos eredményről számolhatunk be. Elsősorban a *könyvtárosok oktatásában* volt gyümölcsöző az együttműködés. A könyvtárosok alap- és középfokú képzésében elért sikerek is bizonyítják az együttműködés hasznosságát. De a módszertani munka, a kiadványok és a könyvtártelepítés vonatkozásában is voltak úttörő kezdeményezések. Ami miatt mégsem jutottunk jelentősen előre ezeken a területeken, annak inkább a tapasztalatlanságunk az oka, mintsem a jószándék hiánya. Több olyan kérdést nem tudtunk átültetni a gyakorlatba, amelyben elvileg már megegyeztünk.

Elérkezett az idő, hogy az elmúlt időszak eredményeit, jó kezdeményezéseit mérlegre tegyük és ezek figyelembevételével keressük meg az egyezmény végrehajtásának módozatait. Meg kell teremteni azokat a szervezett kereteket, amelyek segíthetnek az ügyet előbbre vinni.

E cikk keretében a két hálózat közötti együttműködésnek csak azokra a területeire térek ki, amelyek a könyvtárak többségét érintik. Ezen belül is csak a könyvtártelepítés, a módszertani munka és az egységes statisztika kérdéseivel kívánok foglalkozni.

I.

A Művelődésügyi Minisztérium—SZOT megállapodás első fejezete a *könyvtártelepítés* helyes kialakításával foglalkozik. Minden megyében kísérleteztek bizonyos szakszervezeti és tanácsi könyvtárak egyesítésével, valójában azonban *csak látszólag tettek eleget e feladatnak*, mert felmérések, pontos ütemtervek csak elvételre készültek. Ahol könyvtáregyesítést hajtottak végre, ez az esetek többségében a járási könyvtárak megkerülésével, vagy legalábbis a velük való előzetes megbeszélés nélkül történt. A következőképpen az lett, hogy azokkal a községi könyvtárakkal, amelyek a szakszervezet kezelésébe kerültek, többé nem foglalkoztak a járási könyvtárak, és még ma is úgy érzik, hogy semmi közük sincs hozzájuk. A szakszervezeti hálózati központok pedig nem fordítanak kellő gondot az ilyen könyvtárakra, holott felelősségük megnőtt velük szemben. Nem tanították meg a könyvtárosokat az új, nagyobb feladatok ellátására, a nyilvános kölcsönzéssel járó tennivalókra. Így ezek a könyvtárosok alig, vagy egyáltalán nem folytattak az egész községre kiható propagandamunkát, nem tartják a tanácsokkal, a népművelési szervekkel és intézményekkel a kapcsolatot.

E rossz tapasztalatokból mindkét fél azt a következtetést vonta le, hogy jobb nem hozzányúlni az egyesítés kényes kérdéseire. Bár elvileg mindenki egyetért azzal, hogy a csaknem 10 000 közművelődési könyvtárral a mainál sokkal tervszerűbben kell megoldani a közművelődési könyvtári feladatokat, mert enélkül óhatatlanul anarchia keletkezik. Noha mindenki tudja és elismeri, hogy könyvtáraink állománya mennyire szétaprózott, mennyi az életképtelen kis gyűjtemény, sőt mindenki fontosnak tartja, hogy a meglévő erőkkal, könyvtárakkal, könyvekkel helyesen gazdálkodjunk, mégsem történik e téren semmi hathatós intézkedés.

Elérkezett végre az idő, hogy először *meghatározzuk a könyvtártelepítés helyes elveit*, majd sorra vesszük a gyakorlati tennivalókat.

Az általános irányelv, amelyet szem előtt kell tartanunk, *a két könyvtártípus alapfunkciójából* ered.

A szakszervezeti könyvtár elsősorban a munkahelyen, a tanácsi a lakóhelyen elégíti ki az igényeket. De ma már ezt sem mondhatjuk ki kategorikusan, mert már

sok helyen a szakszervezeti könyvtár kiszélesítette működési területét. A kétféle feladat egyre inkább keveredik. Hasznos tehát, ha ezen a téren megjelöljük a követendő irányelveket.

Mindenekelőtt azt kell eldönteni, hogy hol legyen tanácsi, és hol szakszervezeti könyvtár? Nem vitás, hogy zárt üzemekben, intézményekben — a kis létszámmal dolgozókat kivéve — szakszervezeti könyvtárnak kell lenni.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a községekben viszont jobban beváltak a tanácsi könyvtárak. Úgy vélem, arra kell törekedni, hogy a községekben elsősorban községi könyvtárak működjenek. Ha tehát valamely községben állami gazdaság vagy gép-állomás van, ott szakszervezeti könyvtár létrehozása vagy fenntartása helyett jobb, ha a községi könyvtárat erősítik. Ha a mezőgazdasági üzem a községi könyvtártól távol esik, akkor a községi könyvtár adjon oda letéti állományt, létesítsen fiókot. Ehhez a mezőgazdasági üzemek esetében az igazgatói alpból adjanak pénzbeli támogatást a községi könyvtárnak. Ha minden népművelési tevékenység a tanács irányítása alatt áll és csak a könyvtár van szakszervezeti kezelésben, ez a körülmény fékezi az együttműködést. Magától értetődik, hogy ennek fordítottja is ugyanezt eredményezi. A tisztán ipari jellegű községek természetesen kivételt képeznek. Ilyenek elsősorban a bányászfalvak. Ezekben a községekben az egyéb kulturális intézmények, elsősorban a művelődési otthonok is szakszervezeti kezelésben vannak, szükséges, hogy a könyvtár is oda kerüljön. A népművelés egysége, a népművelés egyéb ágaival való szoros kapcsolat kialakításának elve is ezt követeli meg.

Arra kell törekedni, hogy fenntartás szempontjából tiszta profilú intézményeket hozzunk létre. A támogató és fenntartó keveredése, illetve a „két gazda” megoldás már sok vitára adott alkalmat. Itt nem lehet az „én ennyit adok, ha ennyit kapok” kereskedelmi elvet érvényesíteni. Mindkét hálózatnak közös célja, hogy az ország lakosságát minél jobban ellássa könyvtárral és könyvekkel. Meg kell tehát pontosan egyezni a fenntartó kérdésében, a helyi feladatok ellátásában, és a másik félnek tulajdonképpen le kell mondania a könyvtárról.

Ebben a kérdésben azonban nem szabad merev sémákat felállítani. Legjobb a helyi adottságokból, a lehetőségekből kiindulni és ennek figyelembevételével kell a legjobb megoldást megkeresni. Nem szabad kizárni tehát azt a megoldást sem, hogy egyik vagy másik könyvtár közös megbízás alapján működjék.

A városokban viszont, ahol a nagyüzemek többsége található, a lakosság könyvellátásából sokkal nagyobb szerepet kell vállalnunk a szakszervezeti könyvtáraknak. Ahol csak lehetőség és szükség van rá, meg kell nyitni a nagyüzemi könyvtárak kapuit a lakosság számára is, előtte azonban alkalmassá kell tenni ezeket a könyvtárakat a megnövekedett feladatok ellátására.

II.

Most csak azt vizsgáljuk meg, hogyan fogjunk hozzá az átszervezéshez.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy helyesebb, ha a munkát legalább a járásokig decentralizáljuk, de a végleges megállapodásoknak lent a községekben vagy városokban, azon belül pedig az egyes kerületekben kell megszületniük. Az adott helyzetet, a körülményeket és a legjobb megoldásokat ugyanis csak ott lehet mérlegelni és eldönteni.

Az eddigi alkalmoszerű kezdeményezésekről és a sokszor a véletlenre bízott egyeztetésről át kell térni a tervszerű, rendszeres, előzetes felmérésen alapuló tervek kialakítására és gyakorlati végrehajtására.

A megyei könyvtár és az SZMT könyvtár együttesen készített ütemterve alapján városról városra, kerületről kerületre, községről községre menve kell felmérni a könyvtárak helyzetét, a legfontosabb adatokat, és eszerint kell elkészíteni azt a tervet, amely tartalmazza, hogy hol kell új könyvtárat létrehozni, hol kell könyvtárat megszüntetni, hol kell a tanácsi meg a szakszervezeti könyvtárat egyesíteni stb. Természetes, hogy az ilyen terv évekre szól, hiszen egyszerre nem lehet ilyen nehéz kérdéseket megoldani. De előre kell tudni, hogy mit is akarunk, mert munkánkat aszerint kell addig is végezniük. Természetesen ezt a részletes felmérést elsősorban a járási könyvtáraknak kell elvégeznük. (Az ütemtervnek egyébként nemcsak a feladatokat kell tartalmaznia, hanem azt is, hogy ki, és milyen módon vesz részt a munkában.) Nyilvánvaló, hogy pl. egy megszűnésre ítélt könyvtárba nem eszközölünk különösebb beruházást, nem fejlesztjük erősen. Ha tudjuk például, hogy valahol egy városi fiókkönyvtárat terveznek, ott nem törekszünk arra, hogy az ott levő szakszervezeti könyvtárat is előkészítsük a nyilvános kölcsönzésre.

Az együtt készített részletes tervekkel elkerülhetjük az újabb párhuzamosságok születését, és elérjük a meglévők megszüntetését.

III.

Az egyezmény másik lényeges része a *módszertani munkában való együttműködés*. E téren is beszélhetünk eredményekről, ezek azonban szinte kizárólag a megyei és az SZMT könyvtár viszonylatában vannak, noha feltétlenül szükség van az együttműködés kiszélesítésére.

Itt is az elveket kell először tisztázni. A cél: *a módszertani munka egységének a megteremtése*.

Mit értünk a módszertani munka egységén?

Először is azt kell világosan látni, hogy két *közművelődési hálózatról* van szó, amely *azonos feladatok* elvégzésére hivatott. Mindkét hálózat ugyanolyan érdeklődésű emberekkel és gyakran szinte azonos olvasórétegekkel foglalkozik. Mindkét hálózat könyvtárait többnyire azonos igényekkel keresik fel az olvasók. (Itt most nem lényeges az, hogy a szakszervezeti könyvtárakban több a munkásolvasó, a községi könyvtárakban több a parasztolvasó. Ez a tény nem választja el egymástól a szakszervezeti és a tanácsi könyvtárakat, csak rész kérdésekben jelent különbséget.)

A feladatok és a célok azonossága nyilvánvalóan azzal jár, hogy a *könyvtári módszerek is azonosak mindkét hálózatban*. Az állománygyarapítás elvei apró eltéréseket kivéve ugyanazok, ugyanúgy kell folytatni a propagandát a szakszervezeti könyvtárban, mint egy tanácsi könyvtárban, az olvasókkal ugyanúgy kell foglalkozni az üzemi könyvtárban, mint egy városi könyvtárban stb.

Természetesen nem kívánjuk az elmondottakkal tagadni a módszerbeli eltéréseket, itt csak az *alapvető kérdésekben való egységet* hangoztatjuk. Ebből az alapvető egységből fakad, hogy *a szakszervezeti és a tanácsi könyvtárakat a módszertani munka szempontjából szinte egyetlen nagy közművelődési hálózatnak foghatjuk fel*. Mi következik ebből? Az, hogy egységes módszertani tevékenységre van szükség.

Ki legyen a gazdája a módszertani munkának?

A Művelődésügyi Minisztérium és a Szakszervezetek Országos Tanácsa közötti egyezmény kimondja, hogy *a módszertani munkában egységes, állami elvi irányításnak kell érvényesülnie*, természetesen figyelembevéve a szakszervezeti könyvtárak szervezetéből, helyzetéből adódó sajátos igényeket. Az állami könyvtáraknak megvan erre a szervezete. A szakszervezeteknek nincs és nem is lesz, mivel a szakszervezeti könyvtárak a szakszervezeti mozgalomnak szerves részei, és mint ilyenek, fő bázisuk mindig a társadalmi munka marad!

A megyei könyvtárak mellett működő módszertani tanácsok ma még pusztán csak olyan formában foglalkoznak a szakszervezeti könyvtárakkal, hogy a tanácsban tagként szereplő SZMT könyvtáros résztvesz az értekezleteken, átvesz bizonyos módszereket, de szinte csak mint megfigyelő. Közvetlenül általában nem foglalkozik a tanács a szakszervezeti könyvtárakkal, számukra módszertani útmutatók sem készülnek.

A módszertani tanácsokat a megye összes közművelődési könyvtárának módszertani irányítójává kell fejleszteni. Ezzel együtt a *járásai könyvtáraknak is sokkal nagyobb szerepet kell vállalniuk* a területükön levő szakszervezeti könyvtárak módszertani gondozásából. A járási könyvtárak tehát legyenek a szakszervezeti könyvtáraknak is gazdái a módszertani munka területén. Az SZMT könyvtár módszertani munkával foglalkozó munkatársa (tehát az, aki a módszertani tanács tagja) tartson *állandó kapcsolatot a járási könyvtárakkal*. Az első időszakban ő és a járási könyvtár munkatársa közösen látogassák meg a szakszervezeti könyvtárakat. *A járásban levő szakszervezeti könyvtárosokat a járási könyvtárba hívják össze értekezletre még akkor is, ha kezdetben a szakszervezeti hálózat munkatársa tartja is azt*. Így lassan megszokják a *szakszervezeti könyvtárosok, hogy módszertani szempontból ide tartoznak*, ide fordulhatnak tanácsért, a járási könyvtárakban pedig kialakul a *felelősségérzet*, hogy a szakszervezeti könyvtárakkal is törődniük kell.

Célszerű lenne, ha ezentúl az állomány- és olvasóelemzéseket, vizsgálatokat stb. mindkét hálózatra kiterjesztve *közösen végeznék*, és a feladatokat is tervszerűen megosztanák a két hálózat között.

A mindjobban terjedő járási könyvtári híradókat is jó lenne közösen szerkeszteni és kiadni. Erre már néhány megyei könyvtár adott is példát.

Ezen az úton haladva beszélhetünk csak a módszertani munka egységéről. *Az egység szót szeretném hangsúlyozni az eddig emlegetett együttműködéssel szemben*. Így az alkalmankénti segítségnyújtás helyébe a tervszerű közös munkát állíthatjuk.

Végül szólni kell még az *egységes statisztikai adatszolgáltatásról* is. Ahhoz, hogy egy község, város, kerület, járás, megye könyvtári munkáját a valóságnak megfelelően lehessen értékelni, az ott működő közművelődési könyvtárak adatait összesítve kell látni. Egyik eredménye a másik nélkül nem ad valóságos képet valamely helység könyvtári ellátottságáról, az olvasottság mértékéről stb. Eddig csak a tanácsi könyvtárak adatait vettük alapul, ami súlyos hiba volt. Ha mindkét könyvtári hálózat adatait figyelembe vesszük, szinte megkétszereződnek a számok. Helyes könyvtárpolitikát csak az együttes eredmények vizsgálata alapján lehet kialakítani.

Most, hogy a szakszervezeti könyvtárak is rendszeresen vezetnek munkanaplót, a statisztikák egyesítésének lehetősége már biztosítva van. Azonban nehézséget jelent továbbra is, hogy a szakszervezeti hálózatnak csak megyei központjai vannak, tehát járásonként nem tudják összesíteni az adatokat. Ezért rá kell térni arra, hogy a szakszervezeti hálózati központok a könyvtártípusok szerinti összesítésen kívül *járásonként és városokként is összesítsék a statisztikai jelentéseket*, és ezeket juttassák el a járási és városi könyvtáraknak.

*

E néhány gondolat felvetésével az volt a célunk, hogy közösen keressük meg a legjobb utat, a két közművelődési hálózat együttes fejlesztésének leggazdaságosabb, legeredményesebb útját.

Gerő Zsolt né

NE CSAK ÜLÉSEZÉSSEL!

Tavaly ősszel látott napvilágot az országos felhívás a könyvbarát-mozgalom elindításával kapcsolatban. A mozgalom elvi célkitűzései szépek és nemesek: növeljük a falu könyvellátottságát, az olvasók számát, csinosodjanak, fejlődjenek a községi kezelésbe vett könyvtárak.

Az országos felhívás nyomán hamarosan Zalában is megalakult a könyvbarát-mozgalom megyei bizottsága, s szerepének megfelelően elkészítette felhívását a járási akcióbizottságok megalakítására.

De mi történt tovább?

A járási akcióbizottságok megalakulása már elég sokáig váratott magára. Munkatervek — mint például a zalaszentgrótiaké — csak ez év februárjában készültek el. Mindezt a késedelmet alig-alig menti, hogy az elkészült munkatervek általában jók, helyes és reális célkitűzéseket tartalmaznak.

A további — és a legfőbb hiba viszont az —, hogy ahol a mozgalomnak tulajdonképpen élni és hatni kellene: a községekben, ott még alig-alig történt valami.

Igaz, hogy a könyvbarát-mozgalom nem holmi kampányidőszakra alakult. Többéves, állandó és rendszeres munkát igényel. Azt azonban máris elmondhatjuk, hogy az első évet lényegében elvesztettük. Ülészésekkel telt el az idő az őszi hónapoktól egészen koratavaszig. Mert igaz, hogy nagyon sokat és egyre többet könnyít a falusi ember, a termelőszövetkezetekbe tömörült parasztember gondján-terhén a gép, az egyre javuló munkaszervezés, de aki reálisan gondolkozik, az tudja: a mezőgazdasági munkák kezdetével nem sok idő marad falun az olvasásra. A könyvbarát-mozgalom legfőbb célja viszont: minél több és minél jobb könyvet adni a falusi emberek kezébe, megszerettetni velük a betűt, mozgósítani a könyvből szerzett tudás, nagyobb műveltség útján a mindennapok jobb munkájára.

Vagy nézzünk más feladatokat. Tudvalevő, hogy második öt éves tervünk végére el akarjuk érni, hogy minden ezer lakosra 1200 könyvtári könyv jusson. Ez azt jelenti, hogy itt a megyében évente 38 ezer kötetet kell-gyarápítani könyvtáraink könyvállományát. Mindez hozzávetőlegesen 4,5 millió forintot igényel. Az állam ebből hárommilliót vállal. És a többi? Előteremtésében feladata van a könyvbarát-mozgalomnak is. Segíteni például annak biztosítását, hogy a községfejlesztési alapból megfelelő összeggel járuljon hozzá a könyvtárfejlesztéshez. Megértetni a termelőszövetkezeti vezetőkkel, hogy kulturális alapjuk leghálásabb befektetése a könyvvásárlás.

Egyre kedveltebbek és népszerűbbek lesznek a megyében is az úgynevezett könyvbálok. Legyen ennek is mozgatója, kezdeményezője a könyvbarát-mozgalom.

Akad még tennivaló a könyvtárak csinosításában, barátságosabb tételében is. Sok községben még a könyvtár helyisége, elhelyezése sem megfelelő.

Bár mindezekben sokat jutottunk előre az elmúlt időszakban, de előbbre is lehetnénk, ha az eddiginél nagyobb támogatást ad hozzá a könyvbarát-mozgalom.

Túl kell tehát jutni az ülésezések időszakán ebben a mozgalomban. Kezdődjön az operatív munka ott, ahol kell: a falvakban. (B. Z.)

(Zalai Hírlap, március 14.)